

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО
«ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
УПРАВЛІННЯ, ЕКОНОМІКИ ТА БІЗНЕСУ

МАУП

Кафедра публічного адміністрування

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор навчально-наукового
інституту управління,
економіки та бізнесу

(підпис)

Інна СЕМЕНЕЦЬ-ОРЛОВА
«17» вересня 2025 р.

Схвалено на засіданні кафедри
публічного адміністрування
Протокол № 1 від «28» серпня 2025 р.

Завідувач кафедри

(підпис)

Інна СЕМЕНЕЦЬ-ОРЛОВА

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

РОБОТА З ОРГАНІЗАЦІЯМИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Рівень вищої освіти першого (бакалаврського)
(назва освітнього рівня, ОКР)

Галузь знань: 28 Публічне управління та адміністрування
(шифр і назва галузі)

Спеціальність: 281 Публічне управління та адміністрування
(шифр і назва спеціальності)

Освітньо-професійна програма: Публічне управління та адміністрування
(назва освітньої програми)

Розробник силабусу навчальної дисципліни:

Чмир Ярослав Ігорович, доктор філософії в галузі публічного управління та адміністрування, доцент кафедри публічного адміністрування.

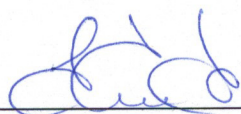
Викладач:

Чмир Ярослав Ігорович, доктор філософії в галузі публічного управління та адміністрування, доцент кафедри публічного адміністрування.

Силабус розглянуто і затверджено на засіданні кафедри публічного адміністрування

Протокол № 1 від «28» серпня 2025р.

Завідувач кафедри

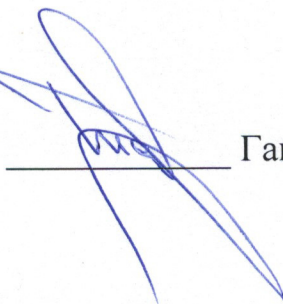

Інна СЕМЕНЕЦЬ-ОРЛОВА

Силабус погоджено з гарантом освітньої програми «Публічне управління та адміністрування»

«29» серпня 2025р.

Гарант освітньої програми

Ганна КУЗЬМЕНКО

Силабус перевірено

«01» вересня 2025р.

Заступник директора ННІУЕБ

Ірина КАЛІНА

Пролонговано:

на 20__/20__ н.р. _____ (підпис) _____ (ПІБ), «__» ____ 20__ р., протокол № ____;

на 20__/20__ н.р. _____ (підпис) _____ (ПІБ), «__» ____ 20__ р., протокол № ____;

на 20__/20__ н.р. _____ (підпис) _____ (ПІБ), «__» ____ 20__ р., протокол № ____;

на 20__/20__ н.р. _____ (підпис) _____ (ПІБ), «__» ____ 20__ р., протокол № ____.

ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»

Навчально-науковий інститут управління, економіки та бізнесу

Кафедра публічного адміністрування

Назва дисципліни	Робота з організаціями громадянського суспільства
Викладач (-і)	Чмир Ярослав Ігорович
Портфоліо викладача (-ів)	https://maup.com.ua/ua/pro-akademiya/instituti/institut-ekonomiki/kafedra-publichnogo-administruvannya.html
Контактний тел.	+38-(050)-324-*4-*9
E-mail:	y.i.chmyr@gmail.com
Сторінка дисципліни на сайті	https://maup.com.ua/ua/pro-akademiya/instituti/institut-ekonomiki/kafedra-publichnogo-administruvannya/silabusi.html
Консультації	середа, 2 години, 11.30-12.50, корп. 2, каб. 19

1. Коротка анотація до дисципліни. Дисципліна «Робота з організаціями громадянського суспільства» охоплює теоретичні та практичні аспекти взаємодії органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства (ІГС), включаючи громадські об'єднання, благодійні фонди та волонтерські організації. Особлива увага приділяється правовим механізмам забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики, інструментам проведення публічних консультацій, організації громадської експертизи та соціального замовлення. Дисципліна формує у студентів практичні навички побудови партнерських відносин, ведення соціального діалогу та залучення громадського потенціалу для вирішення завдань місцевого та державного значення.

2. Мета навчальної дисципліни «Робота з організаціями громадянського суспільства» – формування у студентів системи теоретичних знань та прикладних навичок щодо налагодження ефективної комунікації та співпраці між публічною адміністрацією та громадським сектором на засадах партнерства, відкритості та взаємної відповідальності.

Завдання: ознайомити студентів із правовими та організаційними засадами функціонування організацій громадянського суспільства в Україні та світі; розкрити зміст основних форм взаємодії влади і громади, включаючи консультації з громадськістю, громадські ради та робочі групи; вивчити принципи та процедури державної підтримки ІГС, зокрема конкурсні механізми фінансування проектів та надання грантів; сформувати уявлення про методи громадського контролю, моніторингу діяльності влади та адвокації суспільних інтересів; ознайомити з сучасними технологіями залучення громадян до прийняття управлінських рішень (партисипативна демократія); розвинути вміння аналізувати нормативно-правові акти, що регулюють діяльність третього сектору, та розробляти плани спільних дій влади і громадськості.

3. Формат курсу: очний (*offline*).

4. Програмні результати навчання (інтегральні, фахові компетентності):

Компетентність	Ступінь сформованості компетентності	Оцінювання
Здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми у сфері публічного управління та адміністрування або у процесі навчання, що	Повністю. Співвідноситься з метою курсу	Поточне, Модульний контроль, підсумкове (залік)

передбачає застосування теорій та наукових методів відповідної галузі і характеризується комплексністю та невизначеністю умов		
Здатність до соціальної взаємодії, до співробітництва й розв'язання конфліктів	Частково. Разом з іншими освітніми компонентами освітньої програми	Поточне, Модульний контроль, підсумкове (залік)
Здатність забезпечувати належний рівень вироблення та використання управлінських продуктів, послуг чи процесів	Повністю. Співвідноситься з метою курсу	Поточне, Модульний контроль, підсумкове (залік)
Здатність забезпечувати дотримання нормативно-правових та морально-етичних норм поведінки	Частково. Разом з іншими освітніми компонентами освітньої програми	Поточне, Модульний контроль, підсумкове (залік)
Здатність використовувати в процесі підготовки і впровадження управлінських рішень сучасні ІКТ	Частково. Разом з іншими освітніми компонентами освітньої програми	Поточне, Модульний контроль, підсумкове (залік)
Здатність використовувати систему електронного документообігу	Частково. Разом з іншими освітніми компонентами освітньої програми	Поточне, Модульний контроль, підсумкове (залік)
Здатність здійснювати інформаційно-аналітичне забезпечення управлінських процесів із використанням сучасних інформаційних ресурсів та технологій	Частково. Разом з іншими освітніми компонентами освітньої програми	Поточне, Модульний контроль, підсумкове (залік)
Здатність розробляти тактичні та оперативні плани управлінської діяльності	Повністю. Співвідноситься з метою курсу	Поточне, Модульний контроль, підсумкове (залік)
Здатність готувати проекти управлінських рішень та їх впроваджувати	Частково. Разом з іншими освітніми компонентами освітньої програми	Поточне, Модульний контроль, підсумкове (залік)
Здатність впроваджувати інноваційні технології	Частково. Разом з іншими освітніми компонентами освітньої програми	Поточне, Модульний контроль, підсумкове (залік)
Здатність до дослідницької та пошукової діяльності в сфері публічного управління та адміністрування	Повністю. Співвідноситься з метою курсу	Поточне, Модульний контроль, підсумкове (залік)
Здатність у складі робочої групи проводити прикладні дослідження в сфері публічного управління та адміністрування	Повністю. Співвідноситься з метою курсу	Поточне, Модульний контроль, підсумкове (залік)

5. Тривалість курсу. 120 годин (4 кредити ЄКТС), з них: 30 аудиторних годин і 90 годин самостійної роботи; залік – 2 години.

6. Статус дисципліни: вибіркова.

7. Пререквізити: дисципліна «Робота з організаціями громадянського суспільства» передбачає попереднє опанування знаннями та вміннями з навчальних дисциплін: «Децентралізація влади», «Стратегічне управління та управління змінами», «Документообіг та підготовка аналітичних документів», «Методологія досліджень у державному управлінні», «Теорія і практика прийняття управлінських рішень».

8. Технічне й програмне забезпечення/обладнання: в освітньому процесі використовуються навчальні аудиторії, комп'ютерні лабораторії, конференц-зали, бібліотека. Вивчення окремих тем і виконання семінарських завдань потребує доступу до інформації зі всесвітньої мережі Інтернет, який забезпечується безкоштовною мережею Wi-Fi.

9. Політика курсу. Для успішного засвоєння курсу «Робота з організаціями громадянського суспільства» здобувач освіти має:

- регулярно відвідувати лекційні та практичні заняття;
- систематично, системно й активно працювати на лекційних і практичних заняттях;
- відпрацьовувати пропущені заняття або незадовільні оцінки, отримані на заняттях;

- виконувати у повному обсязі завдання, які вимагає підготувати викладач, належна їх якість;
- виконувати контрольні та інші самостійні роботи;
- дотримуватися норм академічної поведінки та етики.

Курс «Робота з організаціями громадянського суспільства» передбачає засвоєння та дотримання принципів етики та академічної доброчесності, зокрема орієнтації на запобігання плагіату у будь-яких його проявах: всі роботи, доповіді, есе, реферати та презентації мають бути оригінальними та авторськими, не переобтяженими цитатами, що мають супроводжуватися посиланнями на першоджерела. Порушеннями академічної доброчесності вважаються: академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман, хабарництво, необ'єктивне оцінювання.

Оцінювання здобувача освіти орієнтовано на отримання балів за активність на семінарських заняттях, виконання завдань для самостійної роботи, а також виконання завдань, які здатні розвинути практичні уміння та навички за які можуть бути, за рішенням викладача, нараховані додаткові (бонусні) бали (участь у круглих столах, наукових конференціях, олімпіадах та наукових конкурсах серед студентів).

10. Зміст дисципліни: Курс складається з чотирьох змістових модулів. Кожен модуль, у свою чергу, складається з лекційної та семінарської частин (див. навчально-методичну карту дисципліни в додатку):

Змістовий модуль 1. Теоретичні та правові засади розвитку громадянського суспільства (лекційні теми 1-2, семінарські теми 1-3):

Тема 1. Громадянське суспільство: поняття, структура та роль у демократичній державі.

Тема 2. Правове регулювання діяльності громадських об'єднань в Україні.

Змістовий модуль 2. Інструменти участі та діалогу (лекційні теми 3-4, семінарські теми 3-4):

Тема 3. Механізми консультацій з громадськістю.

Тема 4. Діяльність консультативно-дорадчих органів (Громадські ради).

Змістовий модуль 3. Фінансова підтримка та соціальне партнерство (лекційні теми 5-6, семінарські теми 5-6):

Тема 5. Державна фінансова підтримка ІГС: конкурсний відбір проектів.

Тема 6. Соціальне замовлення та надання соціальних послуг.

Змістовий модуль 4. Контроль, адвокація та волонтерство (лекційні теми 7, семінарські теми 7):

Тема 7. Громадський контроль та громадська експертиза.

11. Форми і методи навчання. Основними видами навчальних аудиторних занять є **лекції, семінарські заняття, консультації.**

При викладанні **лекційного матеріалу** передбачено поєднання таких форм і методів навчання, як проблемні лекції, лекції-візуалізації.

Проблемна лекція забезпечує безпосередній контакт викладача з аудиторією і дозволяє привернути увагу студентів до найбільш важливих проблематичних питань з відповідної теми, визначаючи у процесі діалогу особливості сприйняття навчального матеріалу та спонукаючи слухачів до критичного та самостійного мислення, до осмислення всіх наявних аргументів «за» та «проти», до формування та обґрунтування власної позиції.

Лекція-візуалізація включає візуальну форму подачі лекційного матеріалу за допомогою технічних засобів навчання. Читання такої лекції зводиться до розгорнутого або короткого коментування викладачем візуальних матеріалів, що переглядаються.

При проведенні **семінарських занять** передбачено поєднання таких форм і методів навчання, як-от: робота у малих групах, рольові ігри, дискусія, публічні виступи, виступи з опануванням, групові проекти та кейс-завдання.

Здобувачі опрацьовують інформацію та проводять наукові дослідження самостійно, у свій вільний час, в тому числі за допомогою всесвітньої мережі Інтернеті бібліотек (*див. рекомендовану літературу*), під час занять виконують усні та письмові завдання, виступають із доповідями та презентаціями, що можуть бути підготовленими як у групі, так і індивідуально,

моделюють поведінку у конкретних ситуаціях, пов'язаних з проведенням наукових досліджень, апробацією та публікацією їх результатів, підготовкою, виконанням і захистом магістерських робіт.

12. Оцінювання знань здійснюється відповідно до «Положення про оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти у ПрАТ «ВНЗ «МАУП» (https://drive.google.com/file/d/1b19SAAb9_C7rwcO5LCgluDAGlSflyArq/view).

13. Система оцінювання навчальних досягнень здобувачів

	Поточний контроль знань										Модульна контрольна робота	Залік**	Загальна кількість балів
Теми	Тема 1	Тема 2	Тема 3	Тема 4	Тема 5	Тема 6	Тема 7	Тема 8	Тема 9	Тема 10	20	20**	100
Робота на семінарському занятті	10		10		5	10		5	10				
Самостійна робота	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3			

*Таблиця містить інформацію про максимальні бали за кожен вид навчальної роботи здобувача вищої освіти.

Під час оцінювання засвоєння кожної теми за поточну навчальну діяльність здобувачу освіти виставляють оцінки з урахуванням затверджених критеріїв оцінювання для відповідної дисципліни.

Критерії оцінювання результатів навчання здобувачів освіти та розподіл балів, які вони отримують, регламентуються Положенням про оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти у ПрАТ «ВНЗ «МАУП».

Модульний контроль. Модульна контрольна робота з навчальної дисципліни «Робота з організаціями громадянського суспільства» проводиться на останньому занятті модуля у письмовій формі, у вигляді тестування, а саме, тести закритої форми: тест-альтернатива, тест-відповідність.

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи з навчальної дисципліни «Робота з організаціями громадянського суспільства»:

при оцінюванні модульної контрольної роботи враховується обсяг і правильність виконаних завдань:

- оцінка «відмінно» (А) ставиться за правильне виконання всіх завдань (або більше 90% усіх завдань);

- оцінка «добре» (В) ставиться за виконання 80% усіх завдань;

- оцінка «добре» (С) ставиться за виконання 70% усіх завдань;

- оцінка «задовільно» (D) ставиться, якщо правильно виконано 60% запропонованих завдань;

- оцінка «задовільно» (Е) ставиться, якщо правильно виконано більше 50% запропонованих завдань;

- оцінка «незадовільно» (FX) ставиться, якщо завдань виконано менше від 50 %.

Неявка на модульну контрольну роботу – 0 балів.

Вище наведені оцінки трансформуються в рейтингові бали у такий спосіб:

«А» – 18-20 балів;

«В» – 16-17 балів;

«С» – 14-15 балів;

«D» – 12-13 балів.

«Е» – 10-11 балів;

«FX» – менше 10 балів.

14. Завдання для самостійної роботи та критерії її оцінювання. Під час вивчення курсу здобувачами виконуються *самостійні роботи* (див. Робоча програма з навчальної дисципліни «Робота з організаціями громадянського суспільства»).

15. Форми методи контролю. Контроль успішності здобувачів освіти поділяється на поточний і підсумковий (семестровий).

Поточний контроль здійснюють під час проведення практичних, лабораторних і семінарських занять, метою якого є систематична перевірка розуміння та засвоєння теоретичного навчального матеріалу, уміння використовувати теоретичні знання під час виконання практичних завдань тощо. Можливості поточного контролю є надзвичайно широкими: мотивація навчання, стимулювання навчально-пізнавальної діяльності, диференційований підхід до навчання, індивідуалізація навчання тощо.

Форми участі студентів у навчальному процесі, які підлягають поточному контролю:

- виступ з основного питання;
- усна доповідь;
- доповнення, запитання до того, хто відповідає;
- систематичність роботи на семінарських заняттях, активність під час обговорення питань;
- участь у дискусіях, інтерактивних формах організації заняття;
- аналіз законодавства та монографічної літератури;
- письмові завдання (тестові, контрольні, творчі роботи, реферати тощо);
- підготовка тез, конспектів навчальних або наукових текстів;
- самостійне опрацювання тем;

Контроль успішності здобувачів освіти поділяється на поточний і підсумковий.

Методи поточного контролю: усний контроль (опитування, бесіда, доповідь, повідомлення тощо); письмовий контроль (контрольна робота, реферат, виклад матеріалу на задану тему в письмовій формі тощо); комбінований контроль; презентація самостійної роботи; спостереження як метод контролю; тестовий контроль; проблемні ситуації.

16. Форми проведення семестрового контролю та критерії оцінювання: залік.

Залік проводиться в усній формі: до завдання входять 2 теоретичних питання, за відповідь на які максимально можливо отримати 20 балів.

Перерахування у традиційну систему:

- 20 балів – здобувач надав правильні та повні відповіді на всі запитання: «зараховано», А, 100-90 балів;
- 15 балів – здобувач відповів на всі запитання, проте допустив певні неточності у визначеннях базових категорій, які не впливають на правильність відповіді в цілому: «зараховано», В/С, 89-75 балів;
- 10 балів – здобувач відповів недостатньо повно і конкретно на поставлені запитання, хоч і відобразив знання основного програмного матеріалу; ця оцінка також відповідає правильній відповіді на одне з двох поставлених питань: «зараховано», D/E, 74-60 балів;
- 0 балів – здобувач надав неправильні відповіді на поставлені запитання, виявив неналежний рівень знань теоретичного та нормативного матеріалу та неспроможність послідовно і правильно аргументувати свою відповідь, або взагалі не в змозі відповісти на поставлені запитання: «не зараховано», F–FX, 59-0.

17. Орієнтовний перелік питань для семестрового комплексного контролю:

1. Дайте визначення поняття «громадянське суспільство» та назвіть його ключові ознаки.
2. Охарактеризуйте основні функції громадянського суспільства (контрольна, комунікативна, захисна).
3. Яка роль інститутів громадянського суспільства у забезпеченні принципів Good Governance?
4. Назвіть основні види інститутів громадянського суспільства (ІГС) в Україні.

5. У чому полягає відмінність між громадською організацією та громадською спілкою?
6. Що таке органи самоорганізації населення (ОСН) і які функції вони виконують?
7. Охарактеризуйте конституційні гарантії права на свободу об'єднання в Україні.
8. Які основні нововведення були запроваджені Законом України «Про громадські об'єднання»?
9. Опишіть процедуру реєстрації громадського об'єднання.
10. Які вимоги висуваються до громадської організації для отримання статусу неприбутковості?
11. Назвіть права та обов'язки громадських об'єднань згідно з чинним законодавством.
12. За яких умов діяльність громадського об'єднання може бути примусово припинена?
13. Розкрийте мету та пріоритети Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні.
14. Що таке міжсекторальне партнерство і які його основні принципи?
15. Охарактеризуйте європейські стандарти участі громадськості у процесі прийняття рішень (Кодекс кращих практик).
16. Які завдання покладаються на органи виконавчої влади щодо сприяння розвитку інститутів громадянського суспільства?
17. Назвіть ключові проблеми розвитку громадянського суспільства в Україні на сучасному етапі.
18. Як здійснюється моніторинг реалізації державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства?
19. Якими нормативно-правовими актами регулюється порядок проведення консультацій з громадськістю?
20. Назвіть питання, щодо яких проведення консультацій з громадськістю є обов'язковим.
21. Охарактеризуйте форми проведення консультацій з громадськістю (публічне обговорення, електронні консультації).
22. Які вимоги до оприлюднення звіту за результатами проведення консультацій з громадськістю?
23. У чому полягає різниця між безпосереднім обговоренням та вивченням громадської думки?
24. Які типові порушення допускають органи влади при проведенні консультацій?
25. Визначте правовий статус та завдання громадської ради при органі виконавчої влади.
26. Опишіть процедуру формування складу громадської ради (установчі збори, рейтингове голосування).
27. Які повноваження має громадська рада щодо контролю за діяльністю органу влади?
28. Як організовується робота громадської ради (засідання, регламент, робочі групи)?
29. Які причини можуть слугувати підставою для дострокового припинення діяльності громадської ради?
30. Охарактеризуйте проблеми репрезентативності та ефективності сучасних громадських рад.
31. Дайте визначення поняття «електронна демократія» (e-dem).
32. Опишіть механізм подання та розгляду електронної петиції до органу місцевого самоврядування.
33. Що таке «громадський бюджет» (бюджет участі) і які етапи його реалізації?
34. Як відкриті дані (Open Data) можуть бути використані громадськими активістами для контролю влади?
35. Назвіть популярні платформи для електронних консультацій та голосувань в Україні.
36. Які виклики пов'язані з цифровим розривом у доступі громадян до інструментів е-демократії?
37. Які форми державної фінансової підтримки інститутів громадянського суспільства передбачені законодавством України?

38. Опишіть процедуру проведення конкурсу проектів (програм) для надання бюджетного фінансування.
39. Які критерії використовуються для оцінювання проектних пропозицій громадських організацій?
40. Як здійснюється звітування та контроль за цільовим використанням бюджетних коштів ІГС?
41. Що таке фандрейзинг і які його основні джерела для громадських організацій?
42. У чому полягає специфіка грантової підтримки проектів ІГС міжнародними донорами?
43. Розкрийте зміст механізму соціального замовлення.
44. Яку роль відіграють неурядові організації в системі надання соціальних послуг населенню?
45. Як відбувається конкурсний відбір надавачів соціальних послуг за рахунок бюджетних коштів?
46. Що таке стандартизація соціальних послуг і хто її здійснює?
47. Охарактеризуйте переваги та ризики публічно-приватного партнерства у соціальній сфері.
48. Наведіть приклади успішних кейсів надання соціальних послуг громадськими організаціями.
49. Дайте визначення громадського контролю та назвіть його основні об'єкти.
50. У чому полягає процедура проведення громадської експертизи діяльності органу виконавчої влади?
51. Які зобов'язання має орган влади щодо розгляду запиту на проведення громадської експертизи?
52. Чим громадський моніторинг відрізняється від громадської перевірки?
53. Яку роль відіграють журналістські розслідування як інструмент громадського контролю?
54. Як ІГС можуть брати участь у запобіганні та протидії корупції?
55. Що таке адвокація (advocacy) і чим вона відрізняється від лобіювання?
56. Назвіть основні етапи планування та проведення адвокаційної кампанії.
57. Охарактеризуйте правове регулювання волонтерської діяльності в Україні.
58. Які права та обов'язки мають волонтери та організації, що залучають волонтерів?
59. Як змінилася роль волонтерського руху в Україні в умовах воєнного стану?
60. Які механізми захисту прав волонтерів передбачені законодавством?

18. Шкала відповідності оцінок

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи, практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
75-81	C		
68-74	D	задовільно	
60-67	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов’язковим повторним вивченням дисципліни

19. Рекомендовані джерела (література):

1. Упровадження та вдосконалення громадського бюджету: досвід українських міст і рекомендації. Київ: ПРОМІС. 2020. 35 с.
2. Доцяк І.І. Електронна демократія: Навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2021. 36 с.

3. Воронцова Т., Пономаренко В. Життєві навички для активного громадянства. Київ: Видавництво «Алатон». 2019. 148 с. © Центр інформаційних систем
4. Лебідь А.Є. Назаров М.С. Інструменти громадської участі в Україні. Навчально-методичний посібник. Суми: Вид-во СумДУ. 2020. 73 с.
5. Лебідь А. Є., Назаров М. С. Інструменти та механізми взаємодії влади і громадськості: Навчально-методичний посібник. – Суми: Вид-во СумДУ, 2021. – 92 с.

Допоміжна література

1. Ковальчук А., Ханжин В., Кудлатський Я. Економічний потенціал відкритих даних для України. Київ: Київська школа економіки. 2018. 38 с.
2. Lebid A., Nazarov M. Civic participation tools in Ukraine: Teaching guide / Sumy: SSU Publishing, 2021. 72 p.
3. Проектний менеджмент в діяльності громадських організацій / За загальною редакцією Н. Дмитрук. Полтава. 2020. 94 с.
4. Положення про громадський (партиципаторний) бюджет м.Суми. Суми: Сумська міська рада. 2018
5. Донос Л. Упровадження та вдосконалення Громадського бюджету: практичні рекомендації». Київ, 2019. 96 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Громадський бюджет Сумської міської територіальної громади // <https://cutt.ly/13BXk0x>
2. Громадський (партиципаторний) бюджет Сумської міської територіальної громади // <https://pb.smr.gov.ua/>
3. Розбудова спроможних громад // <https://rozbudova.org/>
4. Central and Eastern European Online Library – online бібліотека наукових ресурсів з гуманітарних та соціальних наук - <https://www.ceeol.com>
5. ВУМ on-line – Платформа громадянської освіти - <https://vumonline.ua/>